

FORUM

Het getuigenis van Tibhirine

Twintig jaar na de moord op de zeven trappisten

Armand Veilleux ocso

inleiding: D. Hanssens osb

Twintig jaar geleden, in 1996, werden zeven monniken uit hun priorij Notre-Dame de l'Atlas in Tibhirine ontvoerd, naar verluidt door islamisten die in het rumoerige Algerije van die dagen almaar driester te werk gingen. Twee maand later vonden de autoriteiten alleen hun hoofden terug. Meteen wist de wereld waarvoor die ietwat onconventionele groep trappisten stond: voor de grensverleggende broederschap die weigert in te binden, noch voor de sluimerende doem van een aanslag, noch voor het veelgehoorde verwijt van naïviteit en onbezonnen deugd. Tibhirine kreeg de klank van het martelaarschap, maar dan het martelaarschap van de liefde, de onschuld en de hoop.

Hoe subtiel het getuigenis van de broeders van Tibhirine was (en is!), toonde Ivo Dujardin ocso, voormalig abt van Westmalle, al aan toen hij in 2010 de nabespreking van de vertoning van de film *Des hommes et des dieux* (het cinematografische portret van de vermoorde broeders door de Franse regisseur Xavier Beauvois) leidde voor een gezelschap van religieuze oversten en belangstellenden. “Ze hebben er niet voor gekozen in Tibhirine te blijven, maar wel er niet te vertrekken”, liet hij verstaan. Die nuance is niet zonder betekenis.

Onder de groep van negentien religieuzen die tussen 1994 en 1996 het slachtoffer werden van de uiterst explosieve situatie in Algerije, bekleden de zeven trappisten een aparte plaats. Niet omdat ze een buitengewoon offer zouden hebben gebracht, maar omdat ze daar – anders dan de twaalf lotgenoten – gedurende heel hun leven ‘stem’ en ‘gezicht’ aan gaven. Wat daarmee bedoeld is, kan niet treffender worden geïllustreerd dan met het antwoord dat frère Christian de Chergé, de prior van Tibhirine, aan abt-generaal Bernardo Olivera gaf toen die speels-vermanend opmerkte dat de orde geen behoefte

Overleg in het klooster van Tibhirine, met frère Christian de Chergé (Lambert Wilson) op de centrale plek aan tafel. Momentopname uit de film *Des hommes et des dieux*.

heeft aan martelaren maar aan monniken. De repliek van de prior luidde: “Het ene impliceert het andere.”

Martelaarschap behoort toe aan mensen die binnen de vertrouwde biotoop, met vallen en opstaan, het leerlingschap in de moeilijke en levenslange school van de broederlijke liefde aanvaarden. Wie dit doet, ontdekt vrij vlug dat hij geen supermens is. Bijgevolg zal hij ook het potentiële geweld in zichzelf erkennen. Niet de ander dient ontwapend te worden, maar de eigen persoon die – naar een woord van Christian – “misschien wel af en toe in een kamer van gebed vertoeft, maar even vaak in het hol van een bandiet huist”. Samen met het ‘martelaarschap van de liefde’ is dit ‘martelaarschap van de (verloren) onschuld’ de voorwaarde om te werken aan een geweldloze wereld waarin de interreligieuze dialoog – zeg maar: de dialoog van het echte leven – vrucht draagt.

Die ‘dialoog van het echte leven’ speelt zich niet af in studiekamers maar op de markten, tussen gewone mensen, of – zoals frère Christian en enkele van zijn medebroeders dit praktiseerden – in de Ribât-es-Salâm (band van vrede). Een en ander ontstond trouwens op een heel natuurlijke wijze, volgens de wet van de noden van de dag. “Het dorp Tibhirine was tijdens de bloedige burgeroorlog ontstaan, omdat de bewoners van de bergen zich in de buurt van de aldaar gevestigde monniken veilig waanden. Geleidelijk aan raakte het leven van de broeders verweven met dat van de dorpelingen. Arts Luc verstrekt er vijftig jaar lang gratis medische hulp, de broeders geven les en delen hun landbouwgrond met de bevolking; ze oogsten gezamenlijk. In afwachting

van de bouw van een moskee stellen de monniken een vertrek als gebedsruimte ter beschikking. Soefi-moslims benaderen hen voor een gezamenlijke gebedsgroep.” (*Trouw*, 26 maart 2016)

Van die geest van onbevangenheid en vrede, van eenvoud en dankbaarheid, getuigde ook de recente herdenking van de twintigste verjaardag van het ‘drama van Tibhirine’. Die vond plaats van 15 tot 17 april in Algerije. Abt Armand Veilleux (Scourmont) nam eraan deel en liet zijn medebroeders na thuiskomst in zijn ervaringen en reflecties delen. In zijn toespraak, die hierna volgt, liet hij echter niet na om enkele kritische bedenkingen over het verloop van de (aanslepende) rechtszaak en over de moeizaam afgedwongen autopsie van de schedels te ontzenuwen.

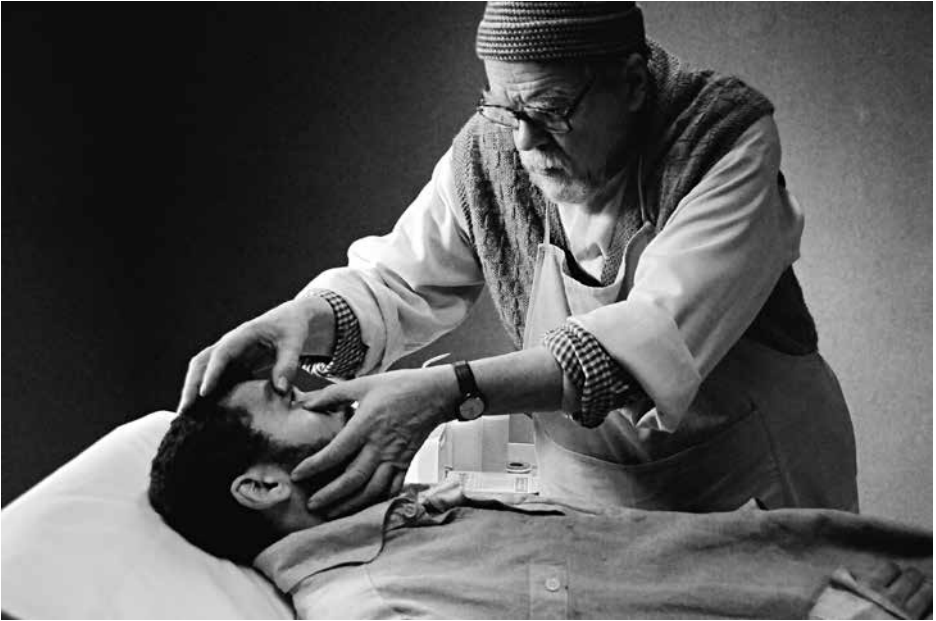
* * *

De vieringen ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van het Pasen van de broeders van Tibhirine werden gekenmerkt door sereniteit en eenvoud. De dag van vrijdag 15 april was gereserveerd voor de familieleden van de monniken. Voor de meesten van hen was het de eerste keer dat ze naar Tibhirine kwamen, na de dood van de monniken tenminste. Nogal wat van die familieleden behoren tot een jongere generatie: kinderen van broers en zussen van de monniken, of kinderen van hun neven en nichten. Ook enkele hoge vertegenwoordigers van de orde, onder wie de generale abt Eamon Fitzgerald en dom André Barbeau, de *pater immediatus* van het klooster van Onze-Lieve-Vrouw van de Atlas, tekenden present.

De dag begon met een eucharistieviering in de kapel van Tibhirine, op de plek waar enkele generaties monniken gedurende vijftig jaar gebeden en gevierd hebben. In de namiddag genoten we van een erg interessante uitwisseling, waarvoor mgr. Henri Teissier, bisschop-emeritus van Algiers, de aanzet gaf. De oud-bisschop deed de situatie van de Kerk in Algerije uit de doeken – een situatie die de broeders van Tibhirine maar al te goed kenden en waarvoor ze zich met hart en ziel inzetten. Deze Kerk telt nauwelijks enkele honderden christenen van lokale origine, maar voelt zich wel verantwoordelijk voor en solidair met de 45 miljoen Algerijnen, bijna allen moslims.

Het programma van die dag eindigde met een couscousmaaltijd met de inwoners van het dorp. Bij de gemoedelijke tafelgesprekken bleek nogmaals hoe de berbers van de Maghrebijnse hoogvlakte de herinnering koesteren aan monniken met wie ze in vriendschap en wederzijds respect samenleefden. Die indruk van een complete harmonie staat in schril contrast met uitspraken over moslims uit monden die maar blijven herhalen dat er ‘geen gematigde of verdraagzame islamieten bestaan’. Ik was blij om Mohammed terug te zien, de sympathieke bewaker van het klooster in de tijd dat de monniken er nog woonden, en ook enkele andere burens die ik in 1996 had leren kennen.

De volgende dag werd de jaarlijkse diocesane bedevaart gehouden. Een bus uit Algiers kwam ons ophalen en reed vervolgens naar de hoofdstad, opzichtig

Frère Luc, de arts van Thibhirine, verzorgt een 'broeder van de bergen', een moslimextremist dus. Momentopname uit de film *Des hommes et des dieux*.

geëscorteerd door politiecombi's die zich met loeiende sirenes een weg baanden door het drukke verkeer. Op zondagnamiddag werd het hele gebeuren afgesloten met een eucharistieviering in de basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Afrika in Algiers, samen met de familieleden en de anderen die naar Thibhirine gekomen waren voor de herdenking van de monniken.

Op de kloostersite van Thibhirine zelf wonen nu twee vrijwilligers: Jean-Marie Lassausse, priester van de *Mission de France*, en Frédéric de Thysebaert, lid van de fraterniteit van de *Laïcs Cisterciens* van de abdij van Scourmont. Ze staan in voor het onderhoud van de gebouwen en voor het onthaal van pelgrims. Nog elke dag komen Algerijnen, meestal moslims, naar de plek om er te bidden op de graven van de monniken. De boodschap die de monniken hebben nagelaten door hun leven van gebed midden het Algerijnse volk en de Kerk in Algerije, is springlevend. Dit rechtvaardigt trouwens voor een groot stuk het proces tot zaligverklaring dat aan de gang is. Het gaat om één gemeenschappelijk proces voor alle religieuzen en priesters die tijdens diezelfde periode van geweld gedood werden, onder wie ook mgr. Pierre Claverie, toenmalig bisschop van Oran.

De geestelijke boodschap van de monniken van Thibhirine is, alles bij elkaar genomen, vrij eenvoudig. Wat hierin vooropstaat is enerzijds het beklivende getuigenis over de waarde van een sober en eenvoudig monastiek leven,

De tuin van de priorij Notre-Dame de l'Atlas in Tibhirine, met de graven van de vermoorde monniken.

authentiek en toch volledig aangepast aan de specifieke socio-religieuze context. Anderzijds springt de diepe vreugde om een gedeeld leven in samen-horigheid met de lokale bevolking in het oog. Het diep gewortelde humanisme van de broeders uitte zich in nederige dienstbaarheid jegens de buren, de dorpsbewoners en al wie aanklopte bij het klooster. Dat was de ware inter-religieuze dialoog die al enkele decennia bestond, nog voor die andere dialoog, die het eerder moet hebben van intellectuele en spirituele uitwisselingsessies, overal tot ontwikkeling kwam.

Tijdens de herdenkingsdagen in Algerije, kwamen ook de boeken ter sprake die in de afgelopen jaren het leven en de boodschap van de broeders van Tibhirine belichtten. Sommige daarvan focussen op de inzichten en de geschriften van de broeders Christian en Christophe. Onlangs verscheen een nieuw boek bij Bayard: *Tibhirine. L'héritage (Tibhirine. De erfenis)*. Het gaat om de bundeling van een tiental getuigenissen, met een bijzonder voorwoord van drie bladzijden, geschreven door niemand minder dan paus Franciscus. Dat zou het proces van de zaligverklaring vooruit moeten helpen!

Het boek *Tibhirine. L'héritage* werpt geen nieuw licht op de boodschap van de monniken van Tibhirine – de meeste bijdragen zijn van de hand van mensen die de broeders zelfs niet bij leven gekend hebben of nooit in het klooster van Tibhirine op bezoek waren toen de broeders er nog leefden. En toch zijn

Op 9 december 2003 werd door enkele familieleden van de vermoorde trappist Christophe Lebreton en door abt Armand Veilleux een klacht tegen onbekenden ingediend bij het Franse gerecht. Het parket in Parijs oordeelde over de ontvankelijkheid van de klacht en opende in februari 2004 een rechtszaak. Bij monde van Patrick Baudouin, advocaat van de openbare aanklager, werd de extreme traagheid van de procedure gehekeld. Dit had tot gevolg dat in 2007 een nieuwe onderzoeksrechter werd aangesteld. Niet langer Jean-Louis Bruguière maar Marc Trévidic werd nu met de zaak belast.

In november 2013 verleenden de Algerijnse autoriteiten eindelijk toestemming voor de opgraving van de stoffelijke resten van de broeders van Tibhirine. Toch duurde het nog tot oktober 2014 vooraleer groen licht werd gegeven voor een autopsie. En ook dan bleef de Algerijnse overheid het onderzoek bemoeilijken, onder meer door de weigering om het opgegraven materiaal in een gespecialiseerd labo in Frankrijk te laten onderzoeken.

Hoewel er nog enkele tegenstrijdige hypotheses blijven bestaan, zijn de experts het er over eens geworden dat een onthoofding na de moord op de trappisten een plausibele denkpiste is in de hypothese dat de echte moordenaars (wie dat ook moge zijn) de misdaad in de schoenen van geradicaliseerde moslims (extremisten) wilden schuiven. Het onderzoek, dat nu door Trévidics opvolgster Nathalie Poux gevoerd wordt, is nog steeds niet afgerond.

de getuigenissen – een betere term voor die bijdragen is er niet! – zeer lezenswaard. De auteurs schrijven over de impact die de gemeenschap van Tibhirine of een bepaalde monnik op hen hadden.

In sommige passages van het boek trilt wat ergernis mee over het lopende gerechtelijk onderzoek naar de omstandigheden van de ontvoering en de dood van de broeders. Dat is bijvoorbeeld het geval in het getuigenis van Jean-Paul Vesco, de huidige bisschop van Oran, die enkele jaren na de tragische gebeurtenissen in Algerije aankwam. Vesco erkent dat de opgraving van de stoffelijke resten van de monniken – met het oog op een autopsie die het gerechtelijk onderzoek ten goede zou komen – met de grootst mogelijke waardigheid gebeurde, maar schrijft toch: “Ik kon me niet verzoenen met de idee van een geschonden kloosterkerkhof.” Hij vergeet dat een dergelijke ‘operatie’ sowieso had moeten plaatsvinden: de vorderingen in de zaak van de zaligverklaring vragen er gewoon om. (Gezien het stadium waarin die zaak toen al verkeerde, was er zelfs geen kerkrechtelijk bezwaar om twee vliegen in één klap te slaan tijdens de opgraving: informatie inwinnen voor de rechtszaak en het dossier aanvullen dat tot een zaligspreking moet leiden.)

Gelukkig hebben de uitgevers van het boek ook aan onderzoeksrechter Marc Trévidic om een getuigenis gevraagd. Die laatste maakt een duidelijk onderscheid tussen twee zaken die elk op zich de grootste aandacht verdienen: de spirituele en maatschappelijke boodschap van de monniken levend houden

én de waarheid vinden over de omstandigheden van hun dood. Ik herinner me nog goed wat de journaliste Florence Aubenas me voor de voeten wierp toen ik haar een interview over het achterhalen van de waarheid had geweigerd: “Uw medebroeders leefden zozeer in de waarheid dat ze recht hebben op de waarheid over hun dood.” Ze had gelijk.

Sommigen betreuren de rechtszaak die opgestart werd na de klacht tegen onbekenden door mij en de familie van een monnik (later sloten nog anderen zich aan, zie kadertekst). Toch zijn ze unaniem in de lof voor Xavier Beauvois’ film *Des hommes et des dieux* (2010). Ze lijken te vergeten dat die film er nooit gekomen zou zijn als er geen media-aandacht voor Tibhirine was. Die media-aandacht vloeide juist voort uit de klacht en de daaruit volgende rechtszaak. En zonder de film was de boodschap van de monniken van Tibhirine ongetwijfeld beperkt gebleven tot katholieke middens in Frankrijk en Algerije, en de kloosters van onze orde.

Wat de toekomst ook moge brengen voor de site van Tibhirine, en wat het gerechtelijk onderzoek ook moge opleveren, de boodschap die het leven van onze medebroeders van Tibhirine naliet, zal nog lang haar weldadige invloed uitoefenen op Kerk en maatschappij. Aan die boodschap is meer dan ooit nood in deze dagen waarin de toevloed van duizenden migranten in Europa en de aanslagen in Parijs en Brussel zowat overall reflexen van angst, onbegrip en uitsluiting (discriminatie en stigmatisering) hebben opgeroepen.

Armand Veilleux ocso is abt van de abdij Notre-Dame de Scourmont in Chimay. Van 1990 tot 1998 was hij procureur-generaal van de orde van de cisterciënzers van de strikte observantie. In die hoedanigheid leerde hij de monniken van Tibhirine kennen. Na de moord in 1996 ijverde hij voor opheldering in de zaak, tot op vandaag.

Parkeer ook eens bij deze

**... en ontdek hoe je kovel
een Parnassusmantel wordt!**

www.uitgeverijp.be

Als een 'à-dieu' een gezicht krijgt...

Het geestelijk testament van Christian de Chergé

Als ik ooit – het zou vandaag al kunnen gebeuren – het slachtoffer word van het terrorisme dat nu blijkbaar alle vreemdelingen in Algerije wil treffen, dan wens ik dat mijn gemeenschap, mijn kerk, mijn familie zich herinneren dat mijn leven GEGEVEN was aan God en aan dit land.

Ik zou graag hebben dat ze aanvaarden dat de enige Meester van alle leven niet vreemd kan zijn aan dit brutale einde. Dat ze voor mij bidden: hoe zou ik tot het brengen van een dergelijk offer waardig bevonden worden? Dat ze de band leggen tussen deze dood en al die andere die even gewelddadig zijn, maar waaraan men onverschillig voorbijgaat omdat de slachtoffers naamloos blijven.

Mijn leven is niet meer waard dan dat van een ander. Het is ook niet minder waard. In elk geval heeft het niet de onschuld van de kindertijd. Ik heb lang genoeg geleefd om te weten dat ik medeschuldig ben aan het kwaad dat in de wereld – helaas! – lijkt te zegevieren, zelfs aan het kwaad dat me blindelings kan treffen.

Ik zou graag, als het zover is, in een flits de luciditeit hebben die me in staat stelt aan God en aan mijn broeders in het mensdom om vergeving te vragen. Tegelijk zou ik diegene die mij doodt, van ganser harte vergiffenis willen schenken.

Ik zou een dergelijke dood niet kunnen wensen. Het lijkt me belangrijk dit uitdrukkelijk te zeggen. Ik zie immers niet hoe ik mij erover zou kunnen verheugen dat dit volk, waarvan ik houd, zonder onderscheid van mijn dood zou worden beschuldigd.

Wat men misschien de 'genade van het martelaarschap' zal noemen, is te duur betaald als ik ze verschuldigd zou zijn aan een Algerijn, wie dan ook, vooral als hij zegt dat hij handelt uit trouw aan wat volgens hem de islam is.

Ik ken het misprijzen dat de Algerijnen ten deel is gevallen. Ik ken ook de karikaturen van de islam die door een bepaald islamisme bevorderd worden. Het is al te makkelijk zich een goed geweten aan te praten door deze religieuze weg te identificeren met de verschillende vormen van integrisme waar de extremisten voor staan.

Algerije en de islam zijn voor mij iets anders, ze zijn een lichaam en een ziel. Dat heb ik, denk ik, genoeg verkondigd. Ik heb niet verheeld wat ik ervan ontvangen heb, en dat ik er zo vaak de lijn en de leidraad van het evangelie in teruggevonden heb. Ik heb dat evangelie trouwens in Algerije leren kennen, als kind bij mijn moeder, die mijn allereerste kerk was. En toen al gebeurde dat in respect voor de moslimgelovigen.

Het zal natuurlijk lijken alsof mijn dood gelijk geeft aan wie al klaarstonden om mij een naïeveling of een idealist te noemen: "Dat hij nu zegt wat hij ervan denkt!" Maar die moeten weten dat wat mij het meest kwelt en nieuwsgierig maakt, eindelijk een bevrijdend antwoord zal krijgen.

Ik zal immers, als het God belieft, mijn blik kunnen laten opgaan in die van de Vader om met Hem naar zijn moslimkinderen te kijken. Dan zal ik ze zien zoals Hij ze ziet, badend in het licht van Christus' heerlijkheid, vrucht van zijn Passie, bekleed met de gave van de Geest. En de verborgen vreugde van de Geest zal altijd hierin bestaan: dat Hij verbondenheid tot stand brengt en, spelend met verschillen, de gelijkenis herstelt.

Een verloren leven. Helemaal van mij, helemaal van hen. Ik dank God die het blijkbaar in zijn geheel bestemd heeft voor die vreugde, ondanks en niet-tegenstaande alles.

In deze DANK, waarmee van nu af aan alles over mijn leven gezegd is, sluit ik jullie natuurlijk in, mijn vrienden van gisteren en van vandaag, en jullie, mijn vrienden van hier, die samen met mijn moeder en mijn vader, met mijn zusters en mijn broers en hun familie het honderdvoudige zijt dat mij geschonken werd, zoals beloofd was!

En ook jou, mijn vriend van het laatste ogenblik. Je zult niet geweten hebben wat je deed. Ja, deze DANK en dit À-DIEU zijn ook gericht tot jou in wie ik het gezicht van God zie. Mogen wij elkaar als gelukkige moordenaars weerzien in het paradijs – als het God, ons beider Vader, belieft.

AMEN! *Inch' Allah!*

Algiers, 1 december 1993.

Tibhirine, 1 januari 1994.

